

JAN KŘIPAČ / 4. 11. 2021

Pečujeme o české umění pohyblivého obrazu. Rozhovor se Sylvou Polákovou a Lujzou Kotočovou

V roce 2018 převzal Národní filmový archiv do péče sbírku děl pohyblivého obrazu, která byla uložena ve [videoarchivu](#) Vědecko-výzkumného pracoviště Akademie výtvarných umění v Praze a která představuje důležitý segment českého poválečného umění. Tato kolekce byla postupně zpracována a následně zpřístupněna veřejnosti v badatelské úrovni nebo formou projekcí a online výstav. V těchto dnech byla spuštěna odborná databáze obsahující kromě archivního popisu také ukázky z děl či díla samotná. O projektu [Videoarchiv](#) jsme hovořili s jeho vedoucí Sylvou Polákovou a s historičkou umění Lujzou Kotočovou.

Jak vznikl fond českého pohyblivého obrazu, který je součástí sbírky Národního filmového archivu?

Sylva Poláková: Mezi institucemi muzejního či galerijního typu už dlouhou dobu probíhá diskuze o tom, jakým způsobem by bylo vhodné pečovat o pohyblivý obraz z uměleckého prostředí, a do této diskuze postupně vstoupil Národní filmový archiv jako instituce, která se dlouhodobě zabývá péčí o film, a mohl do této situace vnést na naše prostředí nejodbornější pohled a možnosti samotné péče. Další pobídkou, jak metodiku prezervace pohyblivého obrazu popisovat a kultivovat tak, aby byla prakticky použitelná a splňovala veškeré standardy, bylo v roce 2018 převzetí kolekce videoarchivu Vědecko-výzkumného pracoviště Akademie výtvarných umění v Praze. Ta nám byla zapůjčena do péče za účelem postupného zpracování a zároveň nám poskytla vzorek, na kterém jsme mohli v našem výzkumném projektu onu metodiku prezervace

vyvíjet, testovat a uplatňovat.

Součástí fondu jsou tedy pouze díla uchovaná původně ve videoarchivu VVP AVU?

Sylva Poláková: Videoarchiv VVP AVU tvořil hlavní rámec, který ovšem překračujeme ve snaze o komplexnější průřez mediální varietou děl a jejich historický, generační, genderový či tematický kontext. K těmto rozšířením našeho výzkumného rámce využíváme spolupráci s externími kurátory a kurátorkami. Jedním z příkladů již realizované spolupráce byly tři online výstavy, které jsme publikovali na podzim tohoto roku na platformě videoarchiv-nfa.cz a jejichž kurátory byli historici umění a filmu Tomáš Pospiszyl, Martin Mazanec a Lenka Střeláková. Další ukázkou vnějšího pohledu byly již dva programy realizované s Artyčok.tv pod názvem *Absence ve Videoarchivu*, které nabídly sociologickou a environmentální perspektivu v podání Ireny Reifové a Arnošta Nováka.

Jaké časové období v umění pohyblivého obrazu fond pokrývá?

Sylva Poláková: Historicky můžeme hovořit o období od první poloviny sedmdesátých let. Horní hranicí, která se ovšem těžko určuje, protože jde o neustále se rozvíjející disciplínu, jsou desátá léta 21. století.

Kteří umělci jsou ve sbírce zastoupeni?

Lujza Kotočová: K nejstarším pracím patří rané filmové experimenty Radka Pilaře ze šedesátých let. Dále jsou zajímavé a historicky cenné filmové záznamy performancí a různých akcí. Rozsáhlé kolekce těchto záznamů máme od Lumíra Hladíka, Jana Ságla nebo Miloše Šejna. Kromě toho uchováváme větší autorské soubory některých umělkyň, které komplexním způsobem představují tvorbu takových výrazných osobností, jakými jsou například Adéla Babanová, Eva Jiříčka nebo Pavla Sceranková.

Jakým způsobem jsou díla prezervována a zabezpečena? Dochází u všech k digitálnímu přepisu?

Sylva Poláková: Právě proto, že z velké části pracujeme v tomto projektu s obsolentními médii, díla digitalizujeme. Během akvizičního procesu získáváme dostupné informace o díle – to znamená, že vytváříme rešerše, komunikujeme s autory, porovnáváme s nimi různé verze nebo zdroje jejich děl na identifikačních projekcích,

vedeme s nimi polostrukturovaná interview, která jsou následně uložena ve sběrce zvukových záznamů NFA k dalšímu badatelskému využití. Dozvídáme se tak, jaký byl proces vzniku děl, o jejich prezentační specifikaci i historii, jak a proč se od sebe liší jednotlivé verze, a snažíme se rozeznat nejautentičtější podobu díla při prvním uvedení.

Důležitou součástí vašeho výzkumu a také webu videoarchiv-nfa.cz je online databáze. Co všechno zahrnuje?

Lujza Kotočová: Databáze tvoří momentálně reprezentativní výběr z děl, o které pečujeme. Nejedná se tedy o konečnou podobu, ale o otevřenou strukturu, která bude nadále rozvíjena.

Sylva Poláková: Databáze je de facto katalogem děl, které jsou součástí fondu pohyblivého obrazu Národního filmového archivu. Tudíž zahrnuje všechna díla, která projdou akvizičním procesem a jsou licenčně ošetřena. Podstatné je, aby dílo nebylo v NFA pouze uloženo, ale aby bylo zároveň zpřístupněno veřejnosti alespoň v badatelské úrovni.

Databáze shromažďuje údaje o jednotlivých dílech, nebo také o autorech?

Lujza Kotočová: Obojí. Základ tvoří samostatné archivní popisy vážící se ke konkrétnímu audiovizuálnímu dílu, ale zároveň se snažíme vytvářet autoritní záznamy k samotným původcům těchto děl nebo k institucím, které s nimi nějakým způsobem souvisejí. Naše primární pozornost však směřuje k audiovizuálním dílům a jejich různým manifestacím. Proto je celý popis strukturovaný okolo nich.

Jaké konkrétní údaje o dílech sledujete?

Lujza Kotočová: Náš archivní popis je tříúrovňový. Na hlavní úrovni popisujeme dílo jako takové. To znamená, že jsou zde k dispozici základní metadata vážící se k tvůrci, k dataci či k uložení díla. Dále evidujeme praktické údaje týkající se archivní historie daného materiálu nejen v NFA, ale i v jiných institucích. Snažíme se zpracovat co nejaktuálnější informace například o tom, zda se dílo nachází také v jiných sbírkách nebo jestli existují kopie, které spadají pod jiný licenční režim, čímž může být distribuce či veřejné zpřístupnění díla v určitém bodě problematické. Každý záznam pak obsahuje několik složek, které archivované digitální objekty dále člení a

kontextualizují. Tyto složky obsahují primárně audiovizuální materiál, který nejčastěji zahrnuje tzv. archivní master a autorizované reprezentace díla, určené například k prezentaci v projekčním pásmu, nebo instalační verze, určené k prezentaci v galerijním prostředí. Archivní popis vždy udává, o jakou verzi se jedná, a zdůrazňuje také technické parametry jednotlivých digitálních objektů. Z hlediska prezervace je důležitou také složka *Dokumentace*, která popisuje celý akviziční proces a zahrnuje jak rešerše, akviziční a konzervátorské zprávy, tak tzv. MediaInfo reporty poskytující podrobný soupis technických údajů o digitálních jednotkách, které archivujeme. Další ze složek pak obsahuje veřejnosti přístupné náhledy děl, které mohou být prezentovány ve dvou různých modech – jednak formou fragmentů, jednak jako celá díla.

Sylva Poláková: Pro nás bylo podstatné uchovat informace o tom, jak vypadalo nebo by mělo vypadat autentické instalační řešení díla, protože se zabýváme pouze prezervací pohyblivého obrazu. Instalační řešení je možné na základě naší dokumentace posléze rekonstruovat, ačkoli my jako archiv k tomu neposkytujeme techniku nebo další materiální komponenty. To je asi největší rozdíl od zahraničních institucí galerijního či muzejního typu, které se zabývají komplexní archivací mediálního umění.

Umění pohyblivého obrazu zahrnuje různé formy od filmu přes videoart až po net art. Můžete přiblížit, z jakých badatelských perspektiv na fond pohlížíte?

Sylva Poláková: Náš výzkumný tým je interdisciplinární, to znamená, že kombinujeme perspektivy filmologické a kunsthistorické, ale je zde zastoupena i odbornost archivářů, informačních vědců a digitálních techniků. Součástí historického výzkumu je i budoucí publikace věnovaná českému pohyblivému obrazu v uměleckém prostředí a jeho kontextualizaci, kterou editorsky připravuji s Martinem Mazancem. Nevzniká nějaký souborný katalog nebo chronologický výčet nejdůležitějších jmen a děl, ale téma je uchopeno problémově – jde nám o to postihnout zásadní dynamiky, které ovlivnily historický vývoj této praxe. Publikace vyjde příští rok a bude obsahovat příspěvky od autorů, kteří pocházejí z filmového i uměleckého prostředí – Martina Blažička, Marie Meixnerové, Tomáše Pospiszyla, Markéty Jonášové, Evy Krátké, Lenky Střelákové, Kateřiny Svatoňové, Matěje Forejta a Matěje Strnada. Kniha nabídne pohled na vývoj disciplín pohyblivého obrazu v uměleckém prostředí, který zahrne

mediální varietu, ohniska vzniku, vysoké umělecké školství a další oblasti etablování této praxe, která je rozšířena napříč uměleckým provozem, a přitom je svým způsobem stále na okraji zájmu. Klíčovým tématem je tedy valorizace od reflexe v periodících, ve formách ocenění až po samotné sbírkotvorné tendence. Je tedy zřejmé, že v jednotlivých studiích není prostor na podrobnější analýzu konkrétních děl a portréty umělců a umělkyň. S tím úzce souvisí právě databáze, v níž se snažíme také o to, aby zde byla zastoupena ve studiích citovaná jména a díla. Databáze s knihou se tedy budou vzájemně doplňovat.

Chystáte kromě publikace a samotného webu ještě nějaké další prezentace?

Sylva Poláková: Pro kino Ponrepo připravujeme dlouhodobě programy v rámci průběžného cyklu Paralelní kino, který je zaměřen na uvádění děl vymykajících se klasickým distribučním kino-formátům. Nedávno naši databázi prezentoval Martin Blažiček na Mezinárodním festivalu dokumentárních filmů v Jihlavě a na prosinec připravuje Markéta Jonášová kurátorované pásmo pro Přehlídku filmové animace a současného umění PAF Olomouc.